

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра політології та публічного управління

СИЛАБУС
вибіркового освітнього компоненту
ЕТНОПОЛІТИКА
підготовки бакалавра

Луцьк – 2025

Силабус освітнього компонента «ЕТНОПОЛІТИКА» підготовки бакалавра

Розробник: Розік М.В., к.політ.н, старший викладач кафедри політології та публічного управління

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми

Пахолок В. М.

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри політології та публічного управління
протокол № 5 від 21.11.2025 р.

Завідувач кафедри

Бусленко В. В.

I. ОПИС ОСВІТЬОГО КОМПОНЕНТА

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика освітнього компонента
		Денна форма навчання
Денна форма навчання	Галузь знань С «Соціальні науки, журналістика та інформація»	Вибірковий
Кількість годин/кредитів 150/5	Спеціальність С2 «Політологія»	Рік навчання – 2
		Семестр – 3-ій
	Лекції	
	10 год.	
	Практичні (семінарські)	
		20 год.
ІНДЗ: немає	Освітній рівень Бакалавр	Самостійна робота
		110 год.
		Консультації
		10 год.
Мова навчання: українська		Форма контролю: залік

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

ППІ: Розік Марія Василівна

Науковий ступінь: кандидат політичних наук

Посада: старший викладач кафедри політології та публічного управління

Контактна інформація: karpu1992@ukr.net

Посилання на розклад <http://94.130.69.82/cgi-bin/timetable.cgi>

Комунікація зі студентами: електронною поштою, на заняттях згідно розкладу, за графіком консультацій.

III. ОПИС ОСВІТЬОГО КОМПОНЕНТА

I. Анотація курсу. Силабус вибіркового освітнього компонента «Етнополітика» складено з урахуванням можливості формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти бакалаврського рівня.

Освітній компонент «Етнополітика» спрямований на формування у здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти системного розуміння механізмів взаємодії держави та етнічних спільнот, особливостей національної політики та впливу етнічного фактору на суспільно-політичні процеси. Структура курсу поєднує теоретичну та практичну складову: в теоретичній частині – здобувачі навчаються орієнтуватися в сучасних інтерпретаціях понять етнічність, нація та націоналізм; виявити зв'язок між етнічністю та груповими конфліктами; розуміти причини виникнення етнічних конфліктів та можливості їх врегулювання. Основою практичної частини курсу є аналіз здійснення державної політики стосовно етнічних груп, причини успіхів та невдач етнополітики країн світу, роль націоналізму та етнічного фактору у розпаді країн; розгляд етнополітичної ситуації в Україні та аналіз сучасної української етнополітики.

Вивчення вказаної нормативної навчальної дисципліни дозволить здобувачу вищої освіти у подальшому орієнтуватися в проблематиці основних тенденцій розвитку сучасних етнополітичних процесів; використовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань; вміти давати оцінку суб'єктам етнополітики, зокрема етнічним партіям, громадським

організаціям етнічних меншин; готувати повідомлення, виступи, наукові статті на вказану проблематику.

2. Мета і завдання освітнього компонента.

Метою освітнього компонента є формування у здобувачів вищої освіти системних знань про закономірності етнополітичних процесів, особливості взаємодії етнічних спільнот і держави, механізми етнополітичного управління та регулювання міжетнічних відносин, а також розвиток аналітичних навичок оцінювання етнополітичних викликів у сучасних політичних системах.

Основними завданнями освітнього компонента є:

- ознайомлення здобувачів з теоретичними підходами та концепціями етнополітики й етнополітичних процесів;
- аналіз природи етнічності, нації, націоналізму та їх ролі в політичному житті суспільства;
- вивчення моделей етнополітичної організації держави та механізмів регулювання міжетнічних відносин;
- формування розуміння причин, типів і динаміки етнополітичних конфліктів, шляхів їх попередження та врегулювання;
- дослідження етнополітичної політики держав у контексті демократії, прав людини та національної безпеки;
- аналіз етнополітичних процесів в Україні та світі з урахуванням сучасних геополітичних викликів;
- розвиток навичок критичного аналізу етнополітичних ситуацій, підготовки аналітичних матеріалів і формування обґрунтованих політичних висновків.

3. Soft skills:

- *критичне мислення* – здатність аналізувати етнополітичні процеси, оцінювати інформацію з різних джерел та формувати обґрунтовані висновки;
- *аналітичні навички* – уміння досліджувати складні соціально-політичні явища, виявляти причинно-наслідкові зв'язки в міжетнічних відносинах;
- *комунікативні навички* – здатність аргументовано висловлювати позицію, брати участь у дискусіях щодо чутливих етнополітичних питань, дотримуючись принципів толерантності та академічної етики;
- *міжкультурна компетентність* – розуміння культурного різноманіття, повага до етнічних і національних особливостей, здатність працювати в мультикультурному середовищі;
- *навички вирішення конфліктів* – здатність аналізувати конфліктні ситуації та пропонувати конструктивні підходи до їх врегулювання;
- *інформаційно-аналітична грамотність* – уміння працювати з науковими джерелами, статистичними даними, аналітичними звітами та медіаматеріалами;
- *самоорганізація та відповідальність* – здатність планувати навчальну діяльність, самостійно опрацьовувати матеріал і дотримуватися академічної доброчесності.

4. Структура освітнього компонента

<i>Назви змістових модулів і тем</i>	<i>Усього год.</i>	<i>Лекції</i>	<i>Практичні (Семинар.)</i>	<i>Сам. роб</i>	<i>Консул.</i>	<i>Форма контролю /бали</i>
<i>Тема 1. Етнополітика як сфера теоретичної та прикладної діяльності. Поняття етнічність, нація та націоналізм.</i>	30	2	4	22	2	ПО/20

<i>Тема 2.</i> Причини виникнення етнічних конфліктів та можливості їх врегулювання.	30	2	4	22	2	ПО/20
<i>Тема 3.</i> Мовна політика, етнічні стереотипи та медіакомунікація.	30	2	4	22	2	ПО/20
<i>Тема 4.</i> Етнополітичні трансформації кінця ХХ століття: національна політика СРСР, пострадянські конфлікти та розпад Югославії.	30	2	4	22	2	ПО/20
<i>Тема 5.</i> Регіональні ідентичності та етнополітичні виклики в сучасній Україні.	30	2	4	22	2	ПО/20
<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	150	10	20	110	10	100

ПО – поточне опитування, ДС – дискусія, ІЗЗВО – індивідуальні завдання здобувача вищої освіти.

5. Тематика практичних занять	Кількість годин
<p>Тема 1. Етнополітика як сфера теоретичної та прикладної діяльності</p> <ol style="list-style-type: none"> Предмет вивчення етнополітики. Політизація етнічності. Співвідношення понять «етнополітика», «національна політика», «етнополітичний процес». Поняття «народ», «нація», «етнічна спільнота», «етнічна меншина». Етнічна ідентичність як політичний ресурс. Інструменти реалізації етнополітики в демократичній державі. Світовий етнонаціональний простір. 	4 год
<p>Тема 2. Етнічні конфлікти: причини виникнення, динаміка та можливості врегулювання</p> <ol style="list-style-type: none"> Поняття та основні ознаки етнічного конфлікту. Причини виникнення етнічного конфлікту. Етапи розвитку етнічного конфлікту. Основні теорії пояснення етнічних конфліктів (примордіалістська, інструменталістська, конструктивістська). Державно-політичні механізми впливу та регулювання етнічного конфлікту. Вплив зовнішніх акторів на перебіг етнічних конфліктів. Заморожені етнічні конфлікти та ризики для національної безпеки. 	4 год
<p>Тема 3. Мовна політика, етнічні стереотипи та медіакомунікація</p> <ol style="list-style-type: none"> Поняття мовної політики та її місце в системі етнополітики держави. Основні моделі мовної політики (монолінгвальна, білінгвальна, мультілінгвальна). Мова як чинник формування культурної та національної ідентичності. Лінгвоцид як інструмент етнополітики: історичні приклади. Етнічні стереотипи: сутність, механізми формування та функції. Політична роль етнічних стереотипів у суспільстві. Медіакомунікація як інструмент формування громадської думки щодо етнічних груп. 	4 год

<p>Тема 4. Етнополітичні трансформації кінця ХХ століття: національна політика СРСР, пострадянські конфлікти та розпад Югославії</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні засади національної політики СРСР: принципи та суперечності. Політика «коренізації» та її наслідки для розвитку союзних республік. 2. Централізація влади та контроль над національними рухами в СРСР. 3. Причини загострення міжнаціональних відносин наприкінці 1980-х років. 4. Етнополітичні чинники розпаду СРСР. «Заморожені» етнополітичні конфлікти на пострадянському просторі. 5. Етнічний склад Югославії як фактор конфліктності. 6. Поняття «етнічні чистки» в контексті балканських воєн. 7. Наслідки розпаду Югославії для Європи. 	4 год
<p>Тема 5. Регіональні ідентичності та етнополітичні виклики в сучасній Україні</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття регіональної ідентичності в системі етнополітики. 2. Особливості формування етнополітики незалежної України. 3. Конституційно-правові засади регулювання етнічних питань в Україні. 4. Політичне русинство: історичні витоки та сучасні інтерпретації. 5. Кримські татари як корінний народ України: правовий статус. 6. Вплив війни та окупації Криму на етнополітичну політику України. 	4 год
Всього	20 год

6. Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота передбачає опрацювання лекційного матеріалу по кожній темі та навчальної літератури з переліку рекомендованої викладачем відповідно до структури освітнього компонента, підготовку презентацій на доповіді по окремим питанням, роботу із підготовки матеріалів щодо участі в дебатах, дискусіях, поточного опитування тощо.

Для самостійного опрацювання (відпрацювання практичних завдань) здобувачам пропонується проходження сертифікованих курсів Prometheus на вибір:

1. Захист релігійних прав та свобод в Україні в умовах змін (реєстрація за лінком https://prometheus.org.ua/course/course-v1:LCILHR+PRRF101+2021_T1).
2. Дезінформація: види, інструменти та способи захисту (реєстрація за лінком https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+DISINFO101+2021_T2).
3. Комунікація щодо національних спільнот (реєстрація за лінком <https://prometheus.org.ua/prometheus-free/press-communication-national-communities/>).

IV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою з освітнього компонента визначається шляхом накопичення балів при поточному опитуванні на практичних заняттях.

Поточне оцінювання з відповідних тем відбувається шляхом отримання балів за вміння аналізувати та систематизувати матеріал, проявляти нестандартні думки, оперування прикладами в процесі обговорення чи дискутування. Здобувач має виконати у повному обсязі усі види діяльності з освітнього компонента, бути присутніми на аудиторних заняттях.

Освітній процес регулюється «Положенням про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки» (<https://surl.li/kpyspj>).

Конфліктні ситуації вирішуються згідно «Положення про порядок і процедури вирішення конфліктних ситуацій у Волинському національному університеті імені Лесі Українки» (<https://surl.lu/fwumka>).

Засобом діагностики успішності здобувачів вищої освіти є **залік**.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації».

Порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат, фабрикація обман, списування. За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит тощо).

Вирішення спірних питань у галузі академічної доброчесності здійснюється на підставі «*Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату у науково-дослідній діяльності здобувачів вищої освіти і науково-педагогічних працівників Волинського національного університету імені Лесі Українки*» (<http://surl.li/pyqdch>).

Політика щодо дедлайнів та перескладання.

Шляхи відпрацювання пропущених занять: якщо здобувач з поважної причини пропустив практичне заняття, то він може здати матеріал під час проведення колоквиуму або у вигляді підготовки слайд-презентації (у межах 20 слайдів) за проблематикою пропущеної теми та її обов'язковий захист під час проведення тематичної розмови з викладачем відповідно до графіку консультацій.

Згідно «*Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність учасників освітнього процесу Волинського національного університету імені Лесі Українки*» (<https://surl.li/lbgbtg>), власне право неформальну освіту, здобувач може відпрацювати пропуски, взявши участь у тренінгу, конференції, науковому семінарі тощо.

Перескладання заліку відбувається згідно затвердженого в деканаті розкладу.

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

На залік виносяться питання теоретичного та практичного рівнів. У випадку незадовільної підсумкової оцінки, або за бажання підвищити рейтинг, *здобувач вищої освіти може не пізніше останнього заняття отримати бали, здавши теми на яких був відсутній.*

Перескладання будь-яких видів робіт, передбачених силабусом ОК, з метою підвищення підсумкової модульної оцінки не дозволяється.

Здобувач вищої освіти складає залік у формі усних чи письмових відповідей, на який вноситься *100 балів*.

Для складання освітнього компонента достроково, без заліку, потрібно набрати не менше 60 балів за 100-бальною шкалою протягом аудиторного або дистанційного навчання.

У випадку, якщо здобувач освіти набрав менше, ніж 60 балів за поточну роботу, він здає залік під час ліквідації академічної заборгованості і на ліквідацію академічної заборгованості вноситься 100 балів.

Здобувачі вищої освіти складають залік згідно розкладу заліково-екзаменаційної сесії, а у випадку нагальної потреби, зумовленої об'єктивними обставинами – достроково, написавши заяву на ім'я декана та представивши відповідні аргументи.

У випадку неявки здобувача на залік, з об'єктивних чи суб'єктивних причин, а також при отриманні незадовільної оцінки при складанні заліку, здобувач вищої освіти має право скласти підсумковий контроль повторно викладачу, або комісії, у яку входять представники кафедри та

деканату. Якщо за ці три можливості залік не складено, здобувач виключається зі складу здобувачів вищої освіти ВНУ імені Лесі Українки.

В університетських положеннях є право на поновлення і проходження повторного проходження навчальної дисципліни.

VI. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90 – 100	Зараховано
82 – 89	
75 - 81	
67 -74	
60 - 66	
0 – 59	Незараховано (необхідне перескладання)

Перелік питань до заліку:

1. Становлення етнополітики як науки.
2. Етнополітика як галузь політичної науки: предмет, об'єкт і методи дослідження.
3. Етнополітика як сфера теоретичної та прикладної діяльності.
4. Етнічні спільноти і політика.
5. Поняття «етнос», «етнічність», «народ», «нація».
6. Фактори утворення етносу (народу, нації).
7. Етнічна ідентичність та її роль у політичних процесах.
8. Націоналізм: типи, ідеологічні засади та політичні функції
9. Права національних меншин у сучасних політичних системах.
10. Міжнародні стандарти захисту прав етнічних і національних меншин.
11. Етнічна самоідентифікація особи. Етнос та мова.
12. Етнополітичні конфлікти: причини, типи та стадії розвитку.
13. Сутність міжетнічних конфліктів.
14. Мова як чинник етнополітики. Мовна політика держави.
15. Міграційні процеси та їх вплив на етнополітичну ситуацію
16. Політика мультикультуралізму: концепція, переваги та критика.
17. Асиміляція, інтеграція та сегрегація як моделі взаємодії етнічних груп.
18. Роль релігійного чинника в етнополітичних процесах.
19. Етнополітика України в умовах воєнних і поствоєнних викликів.
20. Міжетнічні конфлікти на пострадянському просторі.
21. Міжетнічні конфлікти в країнах світу. Етнічний сепаратизм.
22. Етнічні конфлікти у колишній Югославії.
23. Етнічна політика доби колоніалізму.
24. Етнічна політика в СРСР.
25. Депортації, апартеїд як засоби здійснення етнічної політики.
26. Геноцид як злочин проти людства.
27. Етнічна адаптація. Етнічна акультурація.
28. Етнополітика США та Канади.
29. Етнічна карта України: минуле і сьогодення.
30. Історичні, релігійні, кримінальні чинники російсько-чеченського конфлікту.
31. Політичне русинство в Україні.
32. Причини та наслідки Придністровського конфлікту.
33. Грузино-Абхазький конфлікт.
34. Нагорно-Карабаський етнополітичний конфлікт.

35. Етнополітична проблема Косово.
36. Етнополітична ситуація в Іспанії (рух за незалежність Каталонії).
37. Етнополітика та національна безпека держави.
38. Інформаційний простір і медіа в етнополітичних процесах.
39. Етнополітичні виклики для демократії та політичної стабільності.
40. Внутрішньоопереміщені особи та етнополітичні виклики.

VII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Асланов С.А. Етнополітична стабільність держави: політико-правовий аналіз. Ужгород: Ліра, 2016. 462 с.
2. Бурдяк В. Моделі вирішення етнічних конфліктів сучасності: теоретичний аспект. *Науковий вісник Чернівецького університету. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини*. 2012. Вип. 607–609. С. 316–322.
3. Вязова Р. Від етносу до етнічності. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2006. № 26. С. 158–164.
4. Дарморіз О. Нація як суб'єкт соціальної міфології. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2012. № 6. С. 139–145.
5. Етнополітична безпека України: політико-правові механізми протидії етнополітичній дезінтеграції держави: Наукова записка / В. П. Горбатенко (керівник авт. кол.), Ю. С. Шемшученко, І. О. Кресіна, О. М. Стойко. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 80 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/06/krasivskyi_etnopolitychni.pdf.
6. Етнополітика в Україні в умовах сучасних суспільно-політичних змін: реальний стан, виклики, перспективи: монографія / автор. кол.: Войналович В.А. (керівник, наук. ред.), Єленський В.С., Кулик В.М., Малиновська О.А., Набок С.В., Поліщук Ю.М., Рябчук М.Ю. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. 424 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/12/monohrafyia_.pdf
7. Етнополітичні чинники консолідації сучасного українського суспільства / ред. кол. О. Рафальський (голова), В. Войналович, М. Рябчук. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2020. 336 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/11/etnopolitychni_chynnyky.pdf
8. Зан М.П. Реформування та ефективного впровадження законодавчої бази щодо етнічних меншин як один із «семи кроків» європейської перспективи України. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. 2023. Чис. 29. С. 147–152. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/57508/1/%d0%97%d0%b0%d0%bd%20%d0%9c_%d0%9b%d1%96%d1%82%d0%be%d0%bf%d0%b8%d1%81%20%d0%92%d0%be%d0%bb%d0%b8%d0%bd%d1%96_2023_%e2%84%9629.pdf.
9. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України. URL: <https://ipiend.gov.ua/>.
10. Іщенко І.В. Етнонаціональна політика в контексті управління нестабільністю суспільства. *Гілея*. 2014. Вип. 83. С. 349–354.
11. Іщенко І.В. Особливості мотиваційного напрямку стабілізації політичних інститутів і суспільного середовища в умовах консолідованих демократій. *Грані*. 2015. № 4 (120) С. 180–185.
12. Картунов О.В. Вступ до етнополітології. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-28.html>.
13. Курас І.Ф. Етнополітологія. Перші кроки становлення. К.: Генеза, 2004. 736 с.
14. Ключник Р. Сепаратизм як світова мегатенденція сучасності. *Політичний менеджмент*. 2011. № 6. С. 120–128.
15. Ляшенко О. О. Державний устрій України: простір інтеракції національно-громадянського та етнічного : монографія. К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. 216 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2021/01/Liashenko_Derzhavnyj_ustrij_Ukrainy.pdf.

16. Логвінов А. Самоідентифікація етнічних груп в етнонаціональних конфліктах. Наукові записки 10 [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Культурологія. 2013. Вип. 11(1). С. 183–188.
17. Майхрук Х.І. Аналіз основних теорії етносів / Х.І. Майхрук, Л.Б. Заставецька // Науковий огляд. 2017. № 4 (36). URL: <http://oaji.net/articles/2017/797-1496297700.pdf>.
18. Нагорна Л.П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. К.: Світогляд, 2005. 315 с.
19. Національна стійкість України та національна безпека. Аналітична записка / за ред. О.М. Майбороди. К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 40 с. URL: <https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2022/04/Analit.zapyska-2022.pdf>.
20. Остап'як В.І. Вплив кризових процесів як політична складова розвитку цивілізацій. Гілея. 2011. Вип. 48. С. 536 – 541.
21. Правові засади державної етнонаціональної політики в Україні: Монографія / Кресіна І.О., Лойко Л.І., Стойко О.М., Явір В.А., Вітман К.М., Кіссе А.І., Асланов С.А., Грицяк Д.І., Голденштейн К.О. / За заг. ред. І.О. Кресіної. К. : Логос, 2011. С. 56–182 (Розділ 2. Розвиток моделей етнонаціональної політики у постсоціалістичних країнах).
22. Розік М. В. Правові засади електоральної участі громадян України на парламентських виборах 1998–2019 рр. *Політикус*: наук. журн. Південноукр. нац. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2019. № 5. С. 25–33.
23. Розік М. В. Мобілізаційний потенціал інноваційних форм і практик участі громадян у парламентських електоральних процесах 1998–2019 рр. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*: зб. наук. праць. Львів, 2020. № 28. С. 182–189.
24. Розік М. В. Референдум як інститут участі громадян у здійсненні політики. *Сучасні тенденції розвитку науки*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25–26 квіт. 2020 р.). Київ: МЦНД, 2020. Ч 1. С.47–48.
25. Розік М. В. Соціокультурні чинники мотивації політичної участі в електоральному процесі. *Історичні, соціологічні, політологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Херсон, 22–23 верес. 2017 р.). Херсон: Видавн. дім «Гельветика», 2017. С. 115–119.
26. Рябінін Є. В. Етнічна ідентичність як базовий чинник міжетнічних конфліктів. *Вісник Маріупольського державного університету. Сер. : Історія. Політологія*. 2014. Вип. 10. С. 74–81.
27. Сіромський Р. Квебек: між федералізмом і сепаратизмом (1960–1982 рр.). Львів: Тріада Плюс, 2006. 198 с.
28. Ткаченко Є.В. Правовий захист прав етнічних та мовних меншин : навчальний посібник. К.: ФОП Голембовська О.О., 2018. 315 с.
29. Український соціум: політико-психологічний вимір зміни поколінь: зб. наук. праць. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 15 груд. 2023 р. / за ред. Ю. Ж. Шайгородського. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ–Ніжин: Видавець Лисенко М. М., 2023. 304 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/Ukrainskyj_sotsium_politykopsykhologichnyj-vymir.pdf.
30. Червеньяк К. Інституційне забезпечення державної етнонаціональної політики в Україні. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. 2018. Вип. 137. С. 358–362. URL: <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=163>.
31. Щедрова Г.П. Україна у сучасних течіях геополітичних концепцій. «Гілея: науковий вісник»: Збірник наукових праць / Головний редактор В.М. Вашкевич. К.: «Видавництво «Гілея», 2018. Вип.132 . С.331–337.

Нормативно-правові документи

1. Конституція України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

2. Декларація прав національностей України. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12#Text>.
3. Державна цільова національно-культурна програма «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 року. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-2023-%D1%80#Text>.
4. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>.
5. Закон України «Про корінні народи в Україні». Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text>.
6. Проект Закону про правовий статус груп об'єднаних спільними інтересами (лобістських груп) у Верховній Раді України № 3188-1 від 03.11.1999, Сесія реєстрації: 4 сесія III скликання, автори: Ю. Сахно, О. Задорожній та ін. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=7028.
7. Закон України «Про національні меншини (спільноти) в Україні». Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>.
8. Закон України «Про освіту». Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Стаття 7).
9. Закон України «Про повну загальну середню освіту». Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (Стаття 5).
10. Методологія використання мов національних меншин (спільнот) України в населених пунктах, в яких традиційно проживають особи, які належать до національних меншин (спільнот) України, або в яких такі особи складають значну частину населення. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 9 лютого 2024 р. № 181. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/181-2024-%D0%BF#Text>.
11. Стратегія сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2021-%D1%80#top>.

Інтернет-ресурси

1. Державна служба з етнополітики та свободи совісті. URL: <https://dess.gov.ua/>.
2. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. URL: http://idpnan.org.ua/vidavnicha_dijalnist.html.
3. Інститут народознавства НАН України. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Org/Pages/default.aspx?OrgID=0000288>.
4. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України. URL: <https://ipiend.gov.ua/>.
5. Комітет з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнародних відносин. URL: <https://kompravlud.rada.gov.ua/>.
6. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/>.
7. Рада зовнішньої політики «Українська призма». URL: <http://prismua.org/>.
8. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://ombudsman.gov.ua/>.
9. Уповноважений із захисту державної мови. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/>.
10. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/>.